

"Bir emareden gelmeyen bir ihtimal-i zâtî ise, bir imkân-ı zihnî olmaz ki, şübhe verip, ehemmiyeti olsun." sözünü açıklar mısınız?

İmkan-ı Zati: Bir şeyin aslında (*zatında*) mümkün olma haline denir. Yani bir şeyin olabilirlik halidir.

Mesela, Karadeniz, zatında pekmez denizine dönüşebilir. Allah dilerse Karadeniz'i pekmez haline dönüştürebilir. Bu zatında mümkündür, yani olabilir bir şeydir. Bir de zatında muhal olma hali vardır. Yani hiçbir zaman olması mümkün olmayan şeyler vardır. Mesela bir insanın uluhiyet kazanması, bu zatında mümkün olmayan bir şeydir. Mahlukat hiçbir zaman uluhiyet vasfı kazanamaz. İmkan-i zati, imkan-ı muhalin tam karşıtıdır.

İmkan-i Zihni: Zatında mümkün olan bir şeyin zihnen olmuş gibi kabul edilme halidir.

Mesela, Karadeniz'in pekmez olmasını, zatında mümkündür diye zihnen de pekmez kabul etmek akli bir hastalıktır. Bir şeyin zatında mümkün olması, zihnen de olmasını gerektirmez. Bizim bir şeyi zihnen kabul etmemiz ancak bir delil ve burhan ile olabilir. Yani delil ve işaretler Karadeniz'in pekmeze dönüştüğünü gösteriyor ise, ancak o zaman zihnen onun pekmez olduğunu kabul ederiz, yoksa delilsiz ve işaretsiz, zatında mümkündür diye onu pekmez olarak kabul etmemiz akli bir hastalıktır. Bu yüzden imkan-ı zati ile imkan-ı zihniyi karıştırmamak gerekir.

Yeryüzündeki bütün elmalar zati itibari ile portakal olabilir. Yani Allah istese o elmaları portakala çevirebilir. Bu Allah için kolay bir şeydir. Şimdi bu olabilirlik ihtimalini olmuş gibi kabul edip, "*Yeryüzünde elma diye bir meyve yoktur, onların hepsi portakal oldu.*" desek, herkes bize güler. Zira elmaların portakala dönüştüğüne dair elimizde bir kanıt ve işaret yoktur. Öyle ise kanıt ve ispat olmadan, elmaların zatında portakala dönüşmesi mümkün diye onları portakal kabul etmek hastalıklı bir zan ve vehimden öteye geçmez.

İşte bu gibi ihtimallerden gelen şüphe ve vehimlere önem verilmemesi gerekiyor. Şayet bu gibi vehimlere önem verilip, üzerinde durulur ise, insan ruhen çok yıpranır ve hatta inkare kadar gider. Zira şeytan bu zaafı çok iyi işlettiriyor.

Mesela, cennetin Allah tarafından yok edilmesi zatında mümkündür. Yani Allah istese cenneti yarattığı gibi yok da edebilir. Şimdi bu "*yok edebilir*" imkanını göz önüne alıp *-haşa-*, "**Cennet yoktur.**" desek, Allah muhafaza, imanımız gider. Halbuki Cennetin varlığına hem Kur'an'da hem kainatta sayısız deliller mevcuttur. Biz bütün bu delilleri görmezden gelip, sırf vehmi bir imkanı vaki gibi kabul ederek,

"Cennet yoktur." dersek, safsataya düşmüş oluruz.